

Celina Grabowska

Muzealnictwo na Warmii i Mazurach w latach 1945-1995 : sprawozdanie z sesji

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 693-697

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Celina Grabowska

Muzealnictwo na Warmii i Mazurach w latach 1945—1995 Sprawozdanie z sesji

W maju 1995 r. Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie obchodziło pięćdziesięciolecie swego istnienia. 27 i 28 maja 1996 r. w zamku olsztyńskim odbyła się sesja naukowa, zorganizowana pod honorowym patronatem wojewody olsztyńskiego dr. inż. Janusza Lorenza, poświęcona muzealnictwu na Warmii i Mazurach w latach 1945—1995. Nad jej przygotowaniem czuwał zespół pracowników w składzie: dyrektor mgr Janusz Cygański, mgr Zofia Januszkiewicz, Ada Bogdanowicz, mgr Ewa Siwczak, mgr Andrzej Rzempoluch, mgr Mirosław Hoffmann.

Do udziału w obradach zaproszeni zostali muzealnicy z Polski północno-wschodniej. Wśród gości zgromadzonych w Salach Kopernikowskich zamku byli: dyrektor Departamentu Muzeów w Ministerstwie Kultury i Sztuki mgr Franciszek Cemka, dyrektor Wydziału Kultury, Turystyki i Sportu Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie mgr Witold Hiller, wojewódzki konserwator zabytków mgr Jacek Wysocki, były wieloletni konserwator wojewódzki mgr Lucjan Czubieli, byli dyrektorzy muzeum — mgr Hieronim Skurpski, mgr Władysław Ogrodziński, dr Jerzy Sikorski. Uczestnikami sesji były również przedstawicielki Obwodowego Muzeum Historii i Sztuki w Kaliningradzie — dyrektor Irina Pienkina, główny inwentaryzator Irina Edelman oraz przedstawiciele prasy, radia i telewizji.

Otwarcia obrad dokonał dyrektor Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie mgr Janusz Cygański. W krótkim przemówieniu wyraził chęć poszerzenia pola współpracy między instytucjami muzealnymi regionu, a także nadzieję na liczne spotkania w tym gronie, służące omówieniu różnych aspektów pracy muzealnej. Następnie głos zabrał mgr Witold Hiller przekazując w imieniu nieobecnego wojewody olsztyńskiego podziękowania tym wszystkim, którzy po wojnie ocalali ze zniszczeń zabytki kultury oraz tym, którzy na co dzień starają się dbać o spuściznę kulturalną regionu. Wyraził zrozumienie dla utrudnień w pracy muzealników wynikających nie tylko ze skąpego budżetu, ale również z warunków pracy.

Pierwszy referat wygłosił dyrektor Departamentu Muzeów w Ministerstwie Kultury i Sztuki mgr Franciszek Cemka. Przedstawił on aktualne problemy nurtujące świat muzealny, a tych, jak się okazało, jest wiele. Mgr Cemka najwięcej miejsca poświęcił ustawie o muzealnictwie, bowiem od niej zależy przyszłość tej gałęzi kultury. Zasygnalizował różne problemy dyskutowane i czekające na rozwiązania, np.: łączenie muzeów z bibliotekami i domami

kultury, stanowiące zagrożenie dla ich odpowiedniego funkcjonowania, sprawy konserwacji i dokumentacji zbiorów, sprawę komputeryzacji katalogów naukowych, stan muzeów przyrodniczych, które w omawianym pięćdziesięcioleciu rozwijały się najslabiej, wreszcie problemy wynikające z reprivatyzacji. Na zakończenie interesującego wystąpienia dyrektor podkreślił, że dalszy rozwój muzealnictwa będzie opierał się głównie na placówkach prywatnych i społecznych. Zachowanie obecnego stanu muzeów państwowych na przyzwoitym poziomie to wszystko, na co stać budżet państwa.

W zagadnienia muzealne regionu wprowadził zebranych referat przygotowany przez mgr Danutę Kasperek. Na wstępie mgr Kasperek przedstawiła stan i organizację muzealnictwa na terenie Prus Wschodnich przed II wojną światową, w dalszej części wystąpienia dokonała omówienia pierwszych pięciu lat funkcjonowania Muzeum Mazurskiego w Olsztynie. Podkreśliła zasługi Hieronima Skurpskiego i Cecylii Vetulani związane z tworzeniem tej placówki kulturalnej. Mgr Kasperek stwierdziła, że za początek działalności muzeum, dotąd często dyskusyjny i łączony z otwarciem pierwszej wystawy w zamku 25 listopada 1945 r., należy uznać dzień 30 marca 1945 r., kiedy to Hieronim Skurpski przybył do Olsztyna jako delegat Ministerstwa Kultury i Sztuki w Warszawie. Formalny dokument powołujący muzeum i Hieronima Skurpskiego na dyrektora placówki nie zachował się. Referat kończyła data 1 stycznia 1950 r. — wtedy sieć muzealna została upaństwowiona, Muzeum Mazurskie w Olsztynie stało się instytucją podległą Ministerstwu Kultury i Sztuki.

O losach muzeum olsztyńskiego w latach 1950—1995 mówił obecny jego dyrektor mgr Janusz Cygański. Scharakteryzował rozwój organizacyjny na przestrzeni czterdziestu pięciu lat, przedstawił problemy i osiągnięcia muzeum zarządzanego kolejno przez dyrektorów: Hieronima Skurpskiego, Józefa Fajkowskiego, Bogdana Kopydłowskiego, Władysława Ogrodzińskiego, Jerzego Sikorskiego, a także pracę tej placówki już za swojej kadencji. Dyrektor Cygański podkreślił wydarzenia dla instytucji ważne, np.: sierpień 1966 r., kiedy Muzeum Mazurskie zostało podniesione do rangi muzeum okręgowego; rok 1975, kiedy reforma administracyjna dokonała przewrotu w organizacji sieci muzealnej regionu i od 1 stycznia 1976 r. muzea województwa olsztyńskiego (podporządkowane dotąd władzom powiatowym) przeszły pod zarząd i finansowanie muzeum w Olsztynie, (przemianowanego na Muzeum Warmii i Mazur), stając się jego oddziałami; zmiany lat osiemdziesiątych prowadzące do przekazywania mniejszych placówek władzom samorządowym. Dyrektor przedstawił również obecny stan organizacyjny Muzeum Warmii i Mazur, tzn. sieć muzeów stanowiących jego oddziały, organizację wewnętrzną, sprawy kadrowe, administracyjne i na zakończenie — najważniejsze zadania stojące przed instytucją w nadchodzących latach.

Dopełnieniem problematyki związanej z działalnością Muzeum Mazurskiego w pierwszych latach powojennych było wystąpienie mgr. Andrzeja Rzempołucha i jego referat „Pionierzy i zabytki. Rola Muzeum Mazurskiego w ocaleniu spuścizny artystycznej Warmii i Mazur”. Mgr Rzempołuch przedstawił kalendarium zabezpieczania zbiorów, począwszy od pozostałości po Heimatmuseum w zamku olsztyńskim aż do listopada 1946 r., kiedy przejęto

kilka mebli i obrazy z pałacu Lehndorffów w Sztynorcie, obiekty z Miłomłyną i Osetnika oraz z powiatu braniewskiego. Cytowane fragmenty wspomnień Cecylii Vetulani wprowadziły słuchaczy w atmosferę i problemy pracy w tamtych latach. Prelegent wspomniał także o archiwum fotograficznym tworzonym w tym czasie przez Zygmunta Drzewickiego, które do dzisiaj stanowi zbiór o wielkiej randze naukowej, szczególnie dla historyków sztuki.

W drugiej części pierwszego dnia obrad kierownicy działów merytorycznych Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie wygłosili referaty tematyczne dotyczące zbiorów w muzeach regionu ze szczególnym uwzględnieniem zbiorów własnych. Mgr Mirosław Hoffmann mówił o muzealnictwie archeologicznym. Wyraził obawy o rozwój archeologii muzealnej z racji braku zrozumienia dla tego typu badań ze strony olsztyńskich służb konserwatorskich. Mgr Zofia Januszkiewicz przedstawiła zbiory historyczne i numizmatyczne; mgr Barbara Michalska dokonała charakterystyki zasobów biblioteki muzealnej; mgr Anna Witczak-Kufel zapoznała uczestników sesji z rzemiosłem artystycznym; mgr Elżbieta Kaczmarek mówiła o kulturze ludowej i pamiątkach etnograficznych; mgr Marian Szymkiewicz poświęcił swoje wystąpienie prezentacji stanu i perspektywom muzealnictwa przyrodniczego na Warmii i Mazurach. W każdym z referatów znalazły się wspomnienia związane z pierwszymi latami powojennymi i okolicznościami powstania poszczególnych działów merytorycznych. Przedstawione zostały różne formy działalności działów od początku ich funkcjonowania po dzień dzisiejszy. Referenci dokonali również pokazu eksponatów (slajdy) reprezentatywnych dla określonych grup muzealiów. Miłym akcentem było przypomnienie nazwisk osób, które tworzyły muzeum olsztyńskie i przyczyniły się do jego osiągnięć naukowych. Wymienić należy przynajmniej kilka: Michał Chomin — organizator biblioteki muzealnej, mgr Jerzy Antoniewicz — organizator Działu Archeologii, mgr Izabela Sikorska-Ulfik, której badania archeologiczne w Reszlu i Pieniężnie pod względem zakresu i staranności należy uznać za wzorcowe i pionierskie w północno-wschodniej Polsce, mgr Włodzimiera Ziemińska-Odojowa — twórczyni wysokiej rangi archiwum naukowego Działu Archeologii, Waław Radziwinowicz, dzięki któremu obecny kierownik Działu Przyrody, mgr Marian Szymkiewicz, może myśleć o organizowaniu muzeum przyrody, dr Kamila Wróblewska — autorka wielu publikacji dotyczących sztuki dawnej regionu.

W prezentacji zagadnień tematycznych zabrakło wystąpienia mgr Anny Kunzendorf-Samulowskiej dotyczącego wybranych problemów związanych ze sztuką współczesną w zbiorach muzeum.

Pierwszy dzień obrad zakończył referat Ady Bogdanowicz oraz komunikat mgr Ewy Siwczak — odmienne w charakterze od poprzednich. Ada Bogdanowicz obszernie przedstawiła wybrane problemy z działalności oświatowej muzeum. Dotyczyły one, oprócz ciągłych nieomogów kadrowych, spraw wydawniczych, wystawienniczych, organizacji różnych imprez kulturalnych, zajęć muzealnych. Zagadnienia związane z gromadzeniem zbiorów, ze sposobami ich pozyskiwania, z opracowaniem i udostępnianiem omówiła mgr Siwczak, główny inwentaryzator w olsztyńskim muzeum.

W ramach uzupełnienia dodać należy, że obrady w pierwszym dniu sesji

przebiegały pod kierownictwem mgr. Romualda Odoja, kierownika Muzeum Bitwy Grunwaldzkiej w Stębarku oraz mgr. Tadeusza Kufła, dyrektora Muzeum Budownictwa Ludowego w Olsztynku.

Drugi dzień obrad rozpoczął mgr Andrzej Rzempołuch referatem „Muzealne zbiory sztuki dawnej w relacji do zbiorów sztuki regionu”. Następnie dyrektorzy i kierownicy muzeów z regionu Warmii i Mazur w kilkunastominutowych komunikatach prezentowali swoje placówki. Mgr Tadeusz Kufel mówił o Muzeum Budownictwa Ludowego w Olsztynku, mgr Barbara Cybulska odczytała informacje o Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku, przygotowane przez jego dyrektora mgr. Henryka Szkopa, mgr Izabela Mellin-Wyczółkowska przedstawiła skomplikowane dzieje Muzeum im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie. O egzotycznych zbiorach, pochodzących z misji prowadzonych na różnych kontynentach, bardzo interesująco mówił ks. Eugeniusz Śliwka. Wspomniał również o okolicznościach powstania i funkcjonowaniu Muzeum Misyjno-Etnograficznego w Pieniężnie, które gromadzi pamiątki o takim właśnie charakterze. Barbara Grązewicz-Chłudzińska zaprezentowała Muzeum Kultury Ludowej w Węgorzewie, a Mieczysław Kulęgowski podzielił się wspomnieniami dotyczącymi powstania Muzeum Ziemi Piskiej w Piszcu. Muzeum Feliksa Nowowiejskiego w Barczewie przedstawiła Elżbieta Gliszczyńska. Prezentację muzeów zakończył interesującym komunikatem mgr Zygmunt Filipowicz, który omówił trzy placówki: Muzeum Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w Praniu, Muzeum Michała Kajki w Ogródku i Muzeum Reformacji Polskiej w Mikołajkach. Nie wysłuchano komunikatu Zbigniewa Ewertowskiego na temat Muzeum Ziemi Lubawskiej w Nowym Mieście Lubawskim, bowiem prelegent nie przybył na obrady. Ostatnim punktem przedpołudniowej części drugiego dnia sesji, przebiegającej pod przewodnictwem mgr Zofii Januskiewicz, była dyskusja, w której głos zabrał kierownik Izby Pamiątek Historycznych w Młynarach, Tadeusz Balicki. Ten człowiek wielkiej pasji kolekcjonerskiej podzielił się z muzealnikami garścią wspomnień z pierwszych lat powojennych, kiedy rozpoczynał gromadzenie pamiątek. Zaprosił do Młynar na obchody dwudziestopięciolecia utworzonej przez siebie izby.

Popołudniowa część drugiego dnia obrad odbywała się pod przewodnictwem mgr. Andrzeja Rzempołucha. Rozpoczął ją komunikat dotyczący społecznych placówek muzealnych na terenie Warmii i Mazur, wygłoszony przez mgr Celinę Grabowską. Przedstawiła ona krótki rys historyczny powstawania i funkcjonowania kolekcji prywatnych, Izb Pamięci, Izb Regionalnych, Izb Pamiątek Historycznych, Punktów Muzealnych, Izb Pamięci Narodowej organizowanych w szkołach oraz społecznych i prywatnych muzeów. Omówiła także zbiory sztuki sakralnej regionu. Następnie mgr Władysław Ogrodziński zaprezentował Towarzystwo Przyjaciół Muzeum utworzone 15 maja 1976 r., którego celem było m.in. wspomaganie działań Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie. Oprócz krótkiej historii TPM mgr Ogrodziński zrelacjonował działania tej organizacji na rzecz muzeum, np. finansowanie zakupu muzealiów, dotacje do wydawnictw i przeprowadzanych konserwacji obiektów, pokrywanie kosztów wyjazdów szkoleniowych pracowników.

W dalszej części dorobek swoich placówek prezentowali kierownicy oddziałów Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie: mgr Magdalena Bartoś — Muzeum im. J. G. Herdera w Morągu, Jolanta Marschall — Galerię „Zamek” w Reszlu, mgr Romuald Odoj — Muzeum Bitwy Grunwaldzkiej w Stębarku, mgr Monika Ostaszewska — Muzeum Mazurskie w Szczytnie (komunikat przygotowała Stanisława Ostaszewska od lat kierująca placówką), mgr Edward Radtke — Muzeum w Lidzbarku Warmińskim, mgr Małgorzata Strzyżewska — Dom „Gazety Olsztyńskiej” w Olsztynie oraz mgr Alina Wierzbicka — Muzeum w Mrągowie.

Podczas dwudniowych obrad wygłoszono 30 referatów i komunikatów dotyczących muzealnictwa na Warmii i Mazurach w minionym pięćdziesięcioleciu. Stanowią one doskonały materiał do podsumowania osiągnięć muzealnych i prognozowania rozwoju tej gałęzi kultury. Referaty i komunikaty w poszerzonych wersjach opublikowane zostaną w „Roczniku Olsztyńskim” w tomie XVIII.